

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Szelke-Tulipán Éva
A Köztársaság téri ostrom 1956-ban
Szigorúan ellenőrzött emlékezet

Témavezető: M. Kiss Sándor

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar
Történelemtudományi Doktori Iskola
Gazdaság-, Régió- és Politikátörténeti Műhely

Piliscsaba, 2010

War. Post Conflict Military Operations: 6th International Conference Military History Working Group Bratislava 3-7 April 2006. Bratislava: Vojenský historický ústav. 325-334.

Lengyel nyelvű

Powstanie węgierskie – losy ludzi. (Magyar forradalom – emberi sorsok. Katonai veszteségek az 1956-os forradalom és szabadságharc alatt). *Przegląd Historyczno-Wojskowy* Rok VII (LVIII) Nr Specjalny 5 (215) 2006, Warszawa. 95-114.

Recenzió, konferencia-beszámoló

Hadviselés a központi szektorban, 1948-1968. Nemzetközi konferencia, Münster, 2007. március 22-23. *Hadtörténelmi Közlemények* 2007/1. 383-385.

A temetetlen halott. *Szépirodalmi Figyelő* 2004/6. 174-175. (Mészáros Márta azonos című filmjéről)

Felelősséggel szólni. *Heti Válasz*, 2003. október 24. 44. (Kahler Frigyes-M. Kiss Sándor: "Mától kezdve lövünk", Kairosz Kiadó, Budapest 2003.)

Katonazöld mozaikok. *Heti Válasz*, 2002. március 22. (Katonai perek 1945-1956. Okváth Imre (szerk.)Történelmi Hivatal, Budapest, 2001.)

A vereség dicsérete. Pesti srácokra emlékezve. *Heti Válasz*, 2001. október 26. 69-70. (Eörsi László: Corvinisták, 1956, 1956-os Intézet, Budapest, 2001.)

Szocialista Magyarországot akartak? *Heti Válasz*, 2001. július 6. (Gyurkó László: Bakancsos forradalom, Kossuth Kiadó, Budapest, 2001.)

Választásaink térben és időben. *Heti Válasz*, 2001. június 15. (Hubai László: Magyarország XX. századi választási atlasza 1920-2000, Napvilág Kiadó, Budapest, 2001.)

Iratok a feljelentések koráról. *Heti Válasz*, 2001. június 8. (Kádár János bírái előtt. Varga László (szerk.) Osiris Kiadó-Budapest Főváros Levéltára, Budapest, 2001.)

I. A kutatási feladat rövid összefoglalása

A Magyar Dolgozók Pártja Köztársaság téri budapesti pártbizottságának 1956. október 30-i ostroma a forradalom és szabadságharc egyik legellentmondásosabb epizódja, amely a mai napig megterheli a társadalmi emlékezetet.

A témát ez ideig feldolgozó két kötet közül az 1974-ben Hollós Ervin és Lajtai Vera által írt „Köztársaság tér, 1956” című könyv a mítoszteremtés és szimbólumalkotás propagandisztikus céljával íródott, ily módon tehát nem segíthetett tisztábban látni e véres nap eseményeit. Eörsi László azonos című 2006-os kötetének következtetései lényeges pontokon összeesengenek a Hollós-Lajtai szerzőpáros ma már tarthatatlan megállapításaival, forráskezelési gyakorlata problematikus. Bár a szerző is alapkutatásokat végzett a témában, ezek miatt munkája mégis inkább – jórészt a források használhatóságáról és személyes indulatokról szóló – vitát generált, semmint segített megválaszolni a mai napig nyitva maradt kérdéseket.

A kutatási feladat tehát a fentiekből következett: egészen az alapkutatások szintjéig leásva lehetőség szerint megtisztítani a történetet a kádári megtorlás és propaganda konstrukciós elemeitől, majd ezután megvizsgálni, mit tudhatunk ma a Köztársaság téren történt eseményekről, különös tekintettel a később hősi halottként számon tartott védők halálának körülményeire. Utóbbi témát a kádári propagandairódalom kiemelt jelentőséggel kezelte, így a kutatás során nem kerülhettem meg, hogy részletesebben foglalkozzam az elhunyt védők sorsával.

II. A kutatás forrásai és módszertana

A kutatás folyamán kirajzolódott ugyanakkor két kérdéskör, amelyeket érdemesnek ítéltem az eseménytörténet elé egy külön bevezető részben a dolgozatba illeszteni: először az emlékezet – szimbolika – térbeliség problematikája, másodsor pedig a források kezelésének módszertani megfontolásai. Úgy éreztem, hogy ezen kérdések tárgyalása szervesen kapcsolódik választott témámhoz, mivel segít más oldalról megvilágítani, kontextusba helyezni a dolgozat tárgyát, emellett megismerteti az olvasót azokkal a dilemmákkal és megfontolásokkal, amelyek a munka végeredményét is befolyásolják.

Nem kerülhettem meg, hogy röviden foglalkozzam a „Köztársaság tér jelenség” problémájával, hiszen a kádárista propaganda és különösen a nagy példányszámban, több kiadást megért Hollós-Lajtai könyv hatása a mai napig érzékelhető. A szerzőpáros könyvének már címe is jól kijelölte azt a törekvést, amelynek értelmében a Kádár-rendszerben az egész 1956-os forradalmat az október 30-i Köztársaság téri véres események általuk felrajzolt képével kívánták azonosítani. Úgy éreztem tehát, nem haszontalan körbejárni esemény és szimbólum, tér és esemény, illetve arról az emlékezetben keletkező lenyomat kérdéskörét, és *vice versa* sorra venni azokat a tudatos fogásokat, amellyel szándékolt politikai-ideológiai tartalmakat helyhez kötve alakított ki a puha diktatúra – nem titkoltan hívei identitása megerősítése céljából is – egy pierre norai értelemben vett „emlékezeti helyet”.

Nem került ugyanakkor historiográfiai összefoglaló a dolgozatba, mivel csupán a fentiekben már említett két kötet foglalkozik az ostrom történetével. Továbbá az események egyik főszereplőjéről, Mező Imréről 1968-ban látott napvilágot egy harmadik könyv Komját Irén tollából. Ezekkel az eseménytörténeti részben részletesen foglalkozom.

Munkám ezredforduló környéki kezdetén a kádárista feldolgozásokon kívül csupán néhány tudományos igényű cikk állt rendelkezésemre, közülük Horváth Miklós hadtörténeti megközelítésű írásai voltak leginkább segítségemre. Gosztonyi Péter e témában íródott cikkei, könyvfejezetei, bár

IV. A munka témakörében készült publikációk jegyzéke

Könyv

Horváth Miklós – Tulipán Éva. *In memoriam 1956*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2006.

Horváth Miklós – Tulipán Éva. *Keresztutak. Magyar Néphadsereg 1956*. Budapest: H&T Kiadó, 2006.

Tanulmány

Megjegyzések a megtorlás iratainak tanulmányozásához (A PPKE Történelemtudományi Doktori Iskola 10 éves jubileumi konferenciáján elhangzott előadás szerkesztett változata, megjelenés alatt)

A forradalom és szabadságharc humán veszteségei. In Láncki András – Horváth Miklós (szerk.) *Korrajz 2007*. A XX. Század Intézet Évkönyve. Budapest: XX. Század Intézet, 2007. 100-107.

A Magyar Néphadsereg 1956-os vesztesége. *Hadtörténelmi Közlemények* 2006/3. 714-729.

Köztársaság tér: szimbólum és történelmi esemény. In Ötvös István (szerk.) *Variációk. Ünnepi tanulmányok M. Kiss Sándor tiszteletére*. Piliscsaba: PPKE BTK Kari Kiadó, 2005. 524-542.

Köztársaság tér, 1956. október 30. In: Schmidt Mária (szerk.) *Korrajz 2002*. A XX. Század Intézet Évkönyve. Budapest: XX. Század Intézet, 2004. 180-193.

Angol nyelvű

Horváth Miklós – Tulipán Éva. Crisis Management during and after the 1956 Revolution in Hungary. Interventions and Retaliation (Válságkezelés az 1956-os forradalom alatt és után Magyarországon. Intervenciók és megtorlás). (megjelenés alatt)

Hungary Exiting the Revolution and War of Independence in 1956. Casualties, Retaliations and Propaganda (Magyarország az 1956-os forradalom és szabadságharc lezárultával. Veszteségek, megtorlás és propaganda). In Čaplovič, Miloslav - Stanová, Mária - Rakoto, André (eds.) (2007) *Exiting*

9. Ahogyan a túsdráma és fegyvert egységesen lerakó védelem jelenete, úgy a parlamenterek története is megkérdőjelezhető. A különböző tanúvallomásokban a küldöttség résztvevőinek sem száma sem személye nem egyezik, a szemtanúk hitelessége kétségbe vonható, leírásuk klisészerű, nem elég meggyőző. Ugyanakkor a párthoz hű tanúk és a Mező Imre életét feldolgozó Komját Irén is kételkedtek abban, hogy Mező parlamenterként elhagyta volna a pártházat.

A parlamenti epizód azért sem tűnik hitelesnek, mert Mező Imre halálát egyetlen haslövés okozta, amelynek bemeneti nyílását több forrás a hát egyik anatómiai egységén, annak lumbális táján jelölte meg. A sebesülés helyszínére vonatkozó kérdésre a ma ismert források alapján nem adható megnyugtató válasz, csupán annyi tűnik bizonyosnak, hogy az épületen belül, az előcsarnokban (vö. Lomax) vagy éppen Mező szobájában (vö. Dersi) történhetett. Egyéb körülmények – közöttük hogy ki és milyen okból lőtt – még inkább homályban maradnak.

10. Mező sebesülésével kapcsolatban szokatlanul élesen kirajzolódik a totális diktatúra működése, az emlékezet felett is gyakorolt szigorú ellenőrzés. Dersi Tamás újságíró azért hallgatta ki a nyomozó hatóság, mert egy cikkvázlatában eltért a hivatalos történettől és arról írt, hogy Mező hivatali szobájában szenvedett sebesülést. A kihallgatás során az újságíró természetesen igazodott a kijelölt irányvonalhoz és visszavonta korábbi kijelentését.

11. A hatás fokozására alkalmazott színpadias jelenetek talán legkirívóbb példája egy Papp József halálához kapcsolt motívum, az áldozat szívének kitépése, amely azonban a dolgozatban részletesen bemutatott okoknál fogva minden valóság alapot nélkülöz.

12. A Köztársaság téri áldozatok sorsa és a bemutatott analógiák (pl. Sziklai Sándor, Bogár János halálesete) alapján ugyanakkor megállapíthatjuk, hogy a Kádár-rendszer hősi halottainak történetei problematikusak, ezen halálozások körülményeit sok esetben nem tisztázták eléggé, vagy éppen meghamisították. A további kutatás egyik lehetséges és szükséges iránya volna tehát ezen történetek felülvizsgálata, a halálesetek körülményeinek minél pontosabb, tudományos igényű feltárása.

kiindulási alapként jól használhatók, a tudományosság határán mozognak, levéltári források híján jórészt oral history módszerrel gyűjtött anyagokra támaszkodnak és éppen ezért kritikával kezelendők. A kétezres évek derekán Eörsi László is bekapcsolódott a téren történetek kutatásába, munkájáról a fentiekben már szóltam. Újabban Eörsi kollégája, a vele élesen polemizáló Szakolczai Attila is foglalkozik a témával, tőle a dolgozat leadásáig egy vitacikken kívül az események egyik részproblémáját elemző, a megtorlás egyik pereről „Szegény Jankó Piroška” címmel írott tanulmány jelent meg.

Eörsi és Szakolczai között előbbi szerző könyvének megjelenése után az Élet és Irodalom hasábjain bontakozott ki polémia, amelybe több szerző bekapcsolódott. A személyeskedésektől sem mentes vita a kutatás számára levonható hozadékát véleményem szerint a megtorlás során keletkezett iratok forráskezelése kérdésének vonatkozásában – főképpen Takács Tibor által – felvetett gondolatok jelenthetik.

A dolgozat készítése során egyébként a megkerülhetetlen visszaemlékezések mellett igyekeztem tudományos igényű írásokra támaszkodni, figyelmen kívül hagytam tehát a témát érintő számtalan publicisztikát, így a fenti cikksorozatot is. A dolgozat kereteit szétfeszítette volna az összes újságcikk feldolgozása, amelyek lényeges információkat egyébként is csak elvétele tartalmaznak. Hasonlóképpen, a szintén számos könyvészeti említésből is igyekeztem kiszűrni az informatív megjegyzéseket, amelyeket beépítettem az eseménytörténetet tárgyaló fejezetekbe. Ezek között vannak könyvfejezetek, mint például Bill Lomax „Magyarország 1956” című munkájának vonatkozó bekezdései, ill. memoár részletek például Földes László, Halas Lajos és a kor egyéb szereplőinek visszaemlékezései.

A tér, szimbólum és emlékezet kérdéskörét tárgyaló fejezethez külön könyvtáryi irodalom áll a kutató rendelkezésére. Ezekből igyekeztem a témához szorosabban illeszkedő darabokat kiválasztani. Jan Assmann „A kulturális emlékezet” című alapművén kívül elsősorban Buda Béla, Gyáni Gábor, Vörös Boldizsár, valamint Bodó Julianna és Bíró A. Zoltán gondolatai vittek előre a munkámban.

A forradalom és szabadságharc történetének egy-egy aspektusát átfogóan tárgyaló könyvek közül kiemelném Kahler Frigyes és M. Kiss Sándor „Kinek a forradalma?” és „Mától kezdve lövünk” című műveit, Horváth Miklós „1956 hadikronikája”, valamint Zinner Tibor „A kádári megtorlás rendszere” című kötetét. A kutatás során igen nagy segítségemre volt az 1956-os Intézet háromkötetes kézikönyve és a Fővárosi Levéltár munkatársai által szerkesztett „Az '56-os megtorlás adatbázisa” című CD-ROM.

A források nagyobb részét több budapesti levéltár anyagában megtalálható különféle jellegű iratok alkotják. A kutatás során témám szempontjából feldolgoztam egyebek mellett a Hadtörténelmi Levéltár és Irattár 1956-os gyűjteményét, honvédelmi minisztériumi titkársági és katonai bírósági iratait, a Központi Irattár személyi anyaggyűjtőit; a Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltárban és a Magyar Országos Levéltárban található MDP-MSZMP párttörténeti iratokat, különösen a Politikatörténeti Intézet párttörténeti visszaemlékezés-gyűjteményének vonatkozó darabjait; a Magyar Országos Levéltárban lévő peranyagokat; Budapest Főváros Levéltárában őrzött bírósági és ügyészségi iratokat; valamint az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (a kutatás kezdetekor Történeti Hivatal) vizsgálati iratait, fotóanyagát és objektumdossziéit.

A levéltári anyag jellegéből fakadóan a visszaemlékezések és a megtorlás (per)iratainak használhatóságára vonatkozó sarkalatos módszertani kérdések merültek fel a kutatás során.

A dolgozat meghatározó forráscsoportját alkotják a visszaemlékezések. Ezek egy része különböző időpontokban – sok esetben a Kádár-rendszerben – kiadott könyv vagy cikk, másik részük levéltári iratokban lelhető fel. De akár ide sorolható minden olyan forrás is, ami az események utólagos elbeszéléséből keletkezett, tehát a megtorlás pereiben tett tanúvallomások is. Ha ebben az általános értelemben vesszük, akkor elmondható, hogy a téren történt eseményekre vonatkozóan túlnyomórészt ilyen elbeszél, tulajdonképpen az *oral history* műfajába tartozó forrásokból dolgozhatunk. Ebből az adottságból következően a kutató számos buktatóval szembesül. Ezeket a következő módszerekkel igyekeztem elkerülni.

csoportja jutott be a pártbizottság épületének kapualjába, előcsarnokába, akik a védők kérdőre vonása, igazoltatása céljából érkeztek. Kiszorításuk érdekében az épület belső részében tartózkodó védők részéről fegyverhasználat történt, ez elől a nemzetőrség tagjai és a védők közül többen kimenekültek a térre, míg mások az előcsarnok oszlopai mögé rejtőzve az épületben rekedtek. A térre kifutókra lövéseket adtak le a pártházból, amelynek következtében sebesülések, valószínűleg halálesetek is történtek. Az ostrom kezdetekor tehát a pártbizottság védői – tévedésből vagy árulásra gyanakodva – saját társaik ellen fordították fegyverüket. Mint fentebb már utaltam rá, a szerencsétlen eseménysort egy utólag kreált túsdráma jelenet volt hivatva elfedni, amely egy bizarr logika szerint magyarázatát adta egyrészt a hátulról jövő sebesüléseknek, másrészt annak is, miért hagyták el őrhelyüket a védők. A sebesültek mentését ugyanakkor a pártházból leadott lövésekkel akadályozták, az eseményeknek több mentős halottja is van.

8. Hasonló teatrális jelenetként szerepel több helyen a tüzelés egységes beszüntetése a pártházban, az összes fegyver begyűjtése és gúla rakása az ostrom végén. Ezzel szemben a források inkább azt tanúsítják, hogy a védők csoportjai ekkor már el voltak vágva egymástól, így nem is nem cselekedhettek egységesen. Az épületegyüttes egyik részében lévők fegyvertelenül a pinchelyiségbe vonultak és ott várták a forradalmárok betörését, míg más helyiségekben a védők fegyveresen elrejtőző csoportjai fogadták a bejutott támadókat, a fegyveres küzdelem tehát az épületen belül is folytatódott.

Valószínűsíthető, hogy az épület elfoglalásának ez az utolsó szakasza is követelt halálos áldozatokat mindkét oldalon. A későbbiekben a lincselések áldozataként számon tartott védők közül néhányan szinte biztosan így lelték halálukat, hiszen leírások szerint az ostrom után holttesteket vittek ki a pártházból a térre, ahol azokat meggyalázták. Minden bizonnyal több védő vesztette tehát életét a fegyveres konfliktus során, és kevesebb lincselés következett, mint ahogyan azt a Kádár-rendszerben született feldolgozások láttatták.

jogszolgáltatási szervek képesek voltak eleget tenni a konkrét eljárások menetébe és végkifejletébe beavatkozó állampárt megrendeléseinek.

4. Már október 30-át megelőzően is komoly sérüléssel járó összecsapások történtek a téren a pártbizottság államvédelmi őrsége és a forradalmárok csoportjai között. Az épület védőinek magatartása és a pártbizottság forradalom alatti propaganda- és szervezőtevékenysége (ezzel összefüggésben páncélkocsik forgalma például) jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy felkeltse az épület környékén lévő forradalmi csoportok figyelmét, ily módon az ostrom egyik kiváltó oka lett.

5. A pártbizottság apparátusa (különösen Mező Imre) és épülete bázist jelentettek az állampárt hatalma megőrzésére irányuló lépések számára. A párt központi szervei különösen a „munkásság felfegyverzése”, azaz a munkásmilíciák felállítása terén, de számos más propaganda és szervezési feladat végrehajtásánál is számítottak az itt dolgozók közreműködésére. Jelentőségét mutatja, hogy a pártbizottság tevékenységének megerősítésére olyan prominens politikust rendeltek, mint Gerő Ernő, aki Hegedüs András állításával ellentétben szovjet páncélkocsin el is jutott az épületbe a forradalom napjaiban.

6. A Hadtörténeti Levéltárban található – tudomásom szerint – ez idáig jórészt feldolgozatlan hadkiegészítő parancsnoksági jelentések képet adnak a munkásmilíciák kerületenkénti szervezésének kérdéseiről. Megtudhatjuk, hogy a milíciák a gyűlölt ÁVH tagjainak (visszadátumozott) tartalékos tiszti igazolvánnyal történő ellátására is szolgáltak, akiknek a szerveződő munkásosztagokban parancsnoki posztot szántak. Október 30. után az osztatok beolvadtak a nemzetőrségbe, de még november 1-jén is számon tartották, hogy a nemzetőrségen belül kerületenként milyen arányban vettek részt a kiegészítő parancsnokságok által delegált – eredetileg a munkásmilíciába behívott – tartalékos tisztek.

7. Mind a peranyagok, mind a Hollós-Lajtai könyv kulcsjelenetek meghamisításával, nem egyszer színpadias, képszerű jelenetek beiktatásával fedte el a valóságot. Ennek talán legjobban dokumentált példáját adják az ostrom kezdetének eseményei. Az ostrom napjának reggelén nemzetőrök egy

A kutatás során paradox módon segítségemre volt az, hogy a Köztársaság téri részvétel sok perben szerepelt vádpontként. Ez talán megóvott attól, hogy eltévedjek egyetlen per szerteágazó problémáinak, a vád és a védelem taktikáinak erejében. Ehelyett inkább a perek találkozási pontjaira, összehasonlítására voltam kénytelen támaszkodni, ami nem jelentette azonban, hogy ne lett volna fontos egy-egy részlet vagy fél mondat, a szövegek mögött meghúzódó mozgatórugók. Ez a kényszer egy komparatívnak nevezhető munkamódszer felé vezetett, összehasonlítások és analógiák segítségével próbáltam felfejteni az események szövetét, különböző típusú forrásokat, szövegeket (perek, hősi halottak történetei, visszaemlékezések stb.) egymással összehasonlítva.

Kiindulópontként megvizsgáltam, hogy a pártház védői hogyan idézték fel az eseményeket Kádár-rendszerben tett tanúvallomásaikban, visszaemlékezéseikben. Ezek közül különösen informatívok voltak az egy adatközlőtől különböző időpontokból származó források. Mivel az elbeszélők részéről is megfigyelhető volt egyfajta emlékezeti kánon kialakulása, egy általános igazodás a párt irányvonalához, amelyre a hatalom igyekezett ráerősíteni, fontossá vált az a csekély számú szöveg, amelyben a többnyire a állampárthoz lojális elbeszélők eltértek ezektől a hallgatólagosan elfogadott panelektől, mondhatni „kibeszéltek” ebből a kialakult-kialakított kánonból. Általánosan elmondható, hogy a szövegek közötti ellentmondásokat nem lefaragni, hanem éppen feltárni igyekeztem, hogy ezekből vonjak le következtetéseket.

A fentiekhez járul továbbá, hogy a leírások jelentős hányadát a megtorlás jogszolgáltatási vagy propagandaanyagai teszik ki. A perekben készült jegyzőkönyveket például nem szó szerint rögzítették és azok tartalma sokszor jelentősen eltér a kihallgatott szándékától, valamint vallomásuk megtételekor a vádlottak mellett a tanúk is fenyegetve érezhették magukat.

Ez a narratív forrásanyag tehát szubjektív és manipulált is. A konstruált szövegekből látszik ugyanakkor, hogy készítőik milyen momentumokra figyeltek, mit tartottak fontosnak kihangsúlyozni, ami apróságnak tűnik ugyan, de sokszor igen árulkodó lehet. Továbbá a mégoly manipulált szövegek

III. A tudományos eredmények rövid összefoglalása

közlői-készítői ismerték az információt, amelyet el akartak fedni, és amitől nem minden esetben tudták függetleníteni magukat. Ilyen szempontból értékes forrás a peranyagokra építő Hollós-Lajtai könyv is, amelyben például az „arccal a pártház felé” fél mondat mögött az események lefolyására világító lényeges ismeretek húzódnak meg. A szerzőpáros ugyanis tudhatta, hogy a térre került (védőtársaik fegyverhasználata elől kimenekült) védők saját társaik lövései következtében hát- és talpsérüléseket szenvedtek, ezt a tényt azonban egy kreált „túszdráma” jelenettel igyekeztek elfedni, ahol a túszok sorfalát „arccal a pártház felé” állították föl. E torz logika szerint ugyanis csak így volt lehetséges, hogy sebesüléseiket a „megfelelő irányból”, az ostromlók felől kapják.

Emellett a szövegek aprólékos összehasonlítása segítheti a kutatót a történet mozaikkockáinak összeillesztésében. A következő mondat például: „Az utcára visszafutó támadókat a fák alatt érte utol a golyó” valódi értelmét akkor nyeri el, ha mellé tudjuk tenni, hogy más források információja szerint az ostrom kezdetekor védőtársaik fegyverhasználata elől a támadókkal együtt a pártház védői is kimenekültek a térre. A fenti egy mondat így tehát többet jelent, mint amit önmagában tartalmaz, a különböző szövegek összehasonlításával pedig eddig ismeretlen, lényeges információt kaphatunk arra vonatkozóan, hogy az ostrom kezdetekor a pártház védői saját társaik ellen fordították fegyverüket.

A kutatás további iránya lehet a megtorlás pereinek részletes és összehasonlító elemzése. A dolgozatban erre tettem kísérletet a Kiss Réka és M. Kiss Sándor által feldolgozott Tóth Ilona és társai, ill. a Jankó Piroska elleni eljárás lefolyásának és hasonlóságának felvázolásával, valamint más Köztársaság térrel kapcsolatos perek közös pontjainak bemutatásával.

1. Miközben 1990 előtt és után is sok szó esett róla, a Köztársaság téri ostrom sokáig az 1956-os forradalom és szabadságharc történetének fehér foltja maradt. A Kádár-korszakban felnagyítva szimbolikus jelentőséggel ruházták fel az itt történeteket, elbeszélésük a rendszer egyfajta eredetmítosza lett. A kádári propaganda a szimbolikus politizálás és térhasználat számos módszerével próbálta saját értelmezését a társadalomhoz eljuttatni, egyebek mellett a Hollós-Lajtai szerzőpáros által írt könyvvel, amely tudatosan igyekezett a Köztársaság téri eseményekből az „ellenforradalom” szimbólumát megalkotni.

Mindez nem segített megismerni, sőt inkább elfedte a tényleges eseményeket, de a propaganda és a megtorlás számára kiválóan felhasználható anyagnak bizonyult. Ennek oka véleményem szerint nem elsősorban az események borzalmaiban keresendő (véres jelenetek máshol is lezajlottak a forradalom alatt). A Köztársaság téri ostrom paradox módon éppen a nyugati riporterek által készített gazdag film- és képanyagnak köszönhető későbbi jelentőségét. Az országban körbeutaztatott, az „ellenforradalom” rémtetteiből készült tablókön számos fénykép Köztársaság téri jeleneteket ábrázolt. Film, cikksorozat mellett az 1957-ben kiadott „Fehér könyvek” első köteteibe is számos innen származó fotó került. A filmfelvételek a megtorlás pereiben is eszközül szolgáltak, a Nagy Imre-per vádlottjait például itt készült jelenetek levetítésével igyekeztek (nem sikertelenül) megtörni.

2. A dolgozatban alkalmazott módszer, amely a perek összehasonlító elemzésére épül, a megtorlás egyéb eljárásai esetében is újszerű következtetések levonásához segíthet. Ennek használatával több Köztársaság térrel kapcsolatos perben vándormotívumok, terhelő vándortanúk alkalmazása mutatható ki. Emellett a kutatás során több, a jegyzőkönyvek manipulálására és a vizsgálati szakaszban tudatmódosító szerek alkalmazására utaló forrás került napvilágra.

3. Mindezen bizonyítékok a forradalom utáni perek konstruált jellegére és arra az eszköztárra mutatnak rá, amelynek segítségével a vizsgálati és